

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОШЛЮБНИХ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Кінець XIX – початок XX століття відзначаються особливо швидкими докорінними змінами у ставленні до еротики, сексу та стосунків між статями. З одного боку, звільнення людської свідомості від релігійних табу відкриває шлях до більш вільних і розумних сексуальних стосунків – сексуальність визнається такою ж невід’ємною рисою особистості, як і всі інші; а гармонійне сексуальне життя стає важливою передумовою духовного і тілесного здоров’я та стану благополуччя суб’єктів. З іншого – відбувається руйнування усталених уявлень про сімейне життя, цінності кохання, вірності та цнотливості. Досягнення узвичаєних ідеалів успіху стало частково залежати від того, чи відповідає людина вимогам сексуальної активності. При цьому не обов’язково у традиційний спосіб – демократизоване суспільство, для якого найвищою цінністю стала свобода особистості, лояльно ставиться до різноманітних збочень. Йдеться про визнання сексуальних меншин (гомосексуалів, бісексуалів, транссексуалів), затвердження одними з можливих форм сексуального задоволення віртуального сексу, секс-туризму тощо. Водночас засоби масової інформації – як найчутливіші соціальні інститути – «відреагували» на демократичні зміни в країні, заповнивши прогалини у сферах висвітлення питань сексуальної культури лавиною інформації порнографічного характеру. Телебачення та Інтернет є найдоступнішими джерелами знань на теми статі й сексу, і молодь охоче засвоює пропоновані ними сумнівні зразки ризикованої та безвідповідальної сексуальної поведінки. Все це, безумовно, позначається на становленні молодих людей, на їх статевій соціалізації та сексуальній поведінці, спричиняє деструктивні зміни у свідомості юних глядачів, впливає на світоглядно-ціннісні настанови.

Так, дослідники еротично-сексуальної сфери життя сучасної молоді (С.І.Голод, М.Кле, В.П.Кравець, О.М.Кікінежді, Т.М.Медіна, О.В.Петрунько, Ю.М.Якубова та ін.) вказують на активне набуття юнаками та дівчатами дошлюбного статевого досвіду.

Суттєві трансформації в сексуальній поведінці та налаштуваннях молоді викликають зростаючу соціальну стурбованість. Проблема дошлюбного сексуального життя молоді привертала і привертає увагу вітчизняних та зарубіжних педагогів, психологів, соціологів, фізіологів (Г.Л.Біліч, Б.М.Ворник, С.І.Голод, Т.А.Гурко, І.В.Гребенніков, С.В.Діденко, В.Є.Каган, Д.В.Колесов, І.С.Кон, Є.А.Сич, Л.Щеглов, І.Ф.Юнда та ін.). Слід зазначити, що, на відміну від численних досліджень особливостей сексуальної поведінки в дитячому та підлітковому віці (М.Й.Боришевський, Л.П.Бутузова, А.Д.Гадасіна, М.В.Ганіна, І.В.Гришаєва, А.В.Єфімова, Н.П.Івченкова, Л.І.Мороз, О.В.Сечейко та ін.), психологічні аспекти сексуальних стосунків в юнацькому віці залишаються на сьогоднішній день менш дослідженими. У науковій літературі значно ширше представлені дані медичних, соціологічних, психолого-педагогічних досліджень щодо початку статевого життя, статевих відмінностей у використанні протизаплідних засобів, джерел сексуальної поінформованості, інформація про негативні наслідки ризикованих сексуальних контактів тощо (О.А.Андрущенко, О.М.Балакірева, Т.М.Медіна, Т.В.Семигіна, Ю.М.Якубова та ін.). Окремі педагоги та психологи досліджували проблеми формування психосексуальної культури в юнацькому віці (Л.М.Гридковець, О.В.Петрунько, Д.Д.Романовська, С.В.Яшник та ін.) та підготовки молоді до подружнього життя (Т.В.Говорун, В.П.Кравець, О.М.Кікінежді, І.В.Мезеря, О.Б.Кізь, Є.А.Приходько та ін.). Значно більше досліджень дошлюбної сексуальної поведінки в юнацькому віці проводилось за рубежом. Так, Д.Кан, К.Лондон, Б.Ліндхолм, Т.Сміт вивчали особливості прояву ціннісних орієнтацій у дошлюбній міжстатевій поведінці юнаків та дівчат; В.Джонсон, Г.Келлі, Г.Крайг, У.Мастерс, Д’Оджеллі, Ф.Райс

розглядали мотиваційні та конативні аспекти статевого життя. Цими та іншими дослідженнями зроблено вагомий внесок у теоретичну розробку проблеми дошлюбної поведінки молоді. Однак лишаються не до кінця з'ясованими психологічні особливості дошлюбних сексуальних стосунків студентської молоді, що й стало метою нашого наукового пошуку.

Розглядаючи будь-який психологічний феномен, що стосується сексуальної сфери особистості, необхідно враховувати вікові фактори виявів сексуальності.

Щоб уникнути двозначності при викладенні теоретичних положень, визначимо зміст основних понять.

У сучасних довідниках здебільшого ототожнюються «секс» та «сексуальні стосунки». Сексуальні стосунки (синоніми – сексуальне життя, статевая активність) – сукупність тілесних, психічних і соціальних процесів та взаємин, пов'язаних з появою і задоволенням статевого потягу. Сексуальні стосунки детерміновані статевим потягом – біологічною потребою, що розвивається на базисі дозрівання ендокринної системи організму та інстинкту продовження роду і передбачає сексуальні зносини, копулятивні акти (від лат. copulatio – поєднання, щільний зв'язок, з'єднання двох особин при статевому акті) [9, с. 235, 267].

Статева потреба, на думку Зб.Лев-Старовича, не тільки біологічна потреба, а й вагома психічна потреба, нерозривно пов'язана з соціально-духовними потребами любові, зв'язку, безпеки, почуттям власної цінності [6, с. 164 – 165]. Сексуальні стосунки охоплюють різні сфери психічного життя людини – переживання, відчуття, думки, уяву, дії, вчинки, – все те у психіці людини, що регулює сексуальну активність. Основною характеристикою сексуальних стосунків є стан задоволення, радості, насолоди, щастя [2, с. 8].

Сексуальне життя може мати різноманітні форми. Г.С.Васильченко виокремлює:

- 1) екстрагенітальні форми статевого життя (платонічне кохання, танці, гейшизм (стриптиз));
- 2) генітальні форми статевого життя – сурогатні та замінні форми статевого життя (полюції, мастурбація, петтінг);
- 3) гетеросексуальний коїтус [10].

Д.А.Тіхоміров визначає дошлюбні сексуальні стосунки як сукупність статевих взаємодій, які повторюються, між молодими партнерами, сформовані в процесі дошлюбної поведінки і спрямовані на задоволення сексуальної потреби особистості [11, с. 5]. Р.Вестхеймер дошлюбним сексом називає міжособистісну сексуальну поведінку молоді до вступу в шлюб. Однак, на її думку, слово «дошлюбний» в даному випадку вживається некоректно, оскільки означає, що всі мають прагнути взяти шлюб, і будь-який дошлюбний секс є прелюдією до шлюбного. Науковець пропонує інше визначення – нешлюбний секс, який охоплює сексуальні стосунки двох дорослих людей за спільним бажанням, за умови, що вони не перебувають в шлюбі [1, с. 192].

Отже, дошлюбні сексуальні стосунки – це сукупність статевих взаємодій між молодими партнерами, домінуючим мотивом яких є задоволення сексуальної потреби поза мотивами вступу в шлюб. У нашому дослідженні статеву взаємодію ми трактуємо як гетеросексуальні копулятивні акти. Сексуальні контакти осіб дорослого віку, які так і не вступили в шлюб, і тих, що його розірвали, є видами позашлюбних сексуальних взаємин.

Дошлюбні сексуальні стосунки включають епізодичні та регулярні дошлюбні сексуальні контакти і співжиття молоді. Відмінність дошлюбних сексуальних контактів від співжиття полягає в тому, що статеві партнери не проживають разом і не ведуть спільного господарства. Ми розглядаємо епізодичні та регулярні дошлюбні сексуальні стосунки окремо від співжиття, оскільки вважаємо, що між ними є істотні психологічні відмінності.

Поширення серед студентства дошлюбних сексуальних стосунків обумовлено низкою особливостей, притаманних цьому віковому періоду і цій соціальній страті.

Студентська пора для більшості молодих людей припадає на юнацький вік, хронологічними межами якого є, за І.С.Коном, – 18 – 23-25 років, за Г.С.Абрамовою – 18 – 22 роки, за Х.Ремшідтом і Р.М.Грановською – 15-17 – 25 років. Для нашого дослідження найбільш оптимальною є позиція І.С.Кона, адже абсолютна більшість студентів має 17-18 – 23-25 років. Для зручності викладу матеріалу поняття «юнацький вік» та «студентський вік» ми будемо використовувати як синонімічні.

За І.Л.Ботнєвою, Г.С.Васильченком, В.М.Масловим студентський вік відноситься до перехідного періоду становлення сексуальності (16-26 років), для якого характерним є початок сексуального життя, мастурбаційна практика, поєднання сексуальних ексцесів (повторні статеві акти протягом доби) з періодами стримування [10].

В.Є.Каган підкреслює, що для адекватного розуміння дошлюбної сексуальної поведінки слід враховувати певні обставини. По-перше, інтенсивність статевого потягу в цьому віці дуже велика, його правильно називають періодом підлітково-юнацької гіперсексуальності. По-друге, сексуальна активність носить експериментальний характер. По-третє, переживання сексуального потягу у цьому віці тільки починає трансформуватись у зрілу еротику і є дуже насиченою та напруженою. Необмежені можливості еротичних уявлень і фантазій при обмежених можливостях їх реалізації можуть створити потужну емоційну напругу, яка іноді штовхає до екстремальних форм сексуальної поведінки.

Згідно з Е.Еріксоном, студентський вік – це період набуття інтимної психологічної близькості з іншою людиною, яка передбачає і сексуальну близькість, та реалізації сексуальних і шлюбних сценаріїв. Близькість – це здатність цілком довіритися іншій людині, набути взаємності, взаєморозуміння, спільної поваги. Тому цілком зрозуміло, що у статево зрілих юнаків та дівчат виникає бажання взаємних сексуальних контактів, вони не бажають надалі обмежуватися побаченнями та прогулянками, характерними для початкового періоду статевого дозрівання. Саме студентська молодь має найбільш сприятливі умови для реалізації дошлюбних сексуальних стосунків: з одного боку, відбувається відокремлення від батьківської родини, що спричиняє збільшення свободи за рахунок зменшення контролю; з іншого, – розширюється коло спілкування та соціальних зв'язків.

Д'Оджеллі і Д'Оджеллі ввели таку класифікацію осіб, що не перебувають у шлюбі: недосвідчені цнотливі – особи, які не мали до вступу У ВНЗ серйозних любовних побачень і не надавали значної уваги сексу; переконані цнотливі – особи, які вважають, що сексуальні стосунки до шлюбу неприпустимі (часто ці переконання мають релігійне підґрунтя); потенційні не-цнотливі – особи, які не знайшли собі партнера чи не мали відповідних умов для коїтальних статевих стосунків і які в багатьох випадках бояться негативних наслідків; сексуально активні молоді люди, які мають сексуальні стосунки з одним партнером на основі почуттів із взаємними обов'язками та відповідальністю (в багатьох випадках – це заручені молоді люди або ті, які планують в майбутньому взяти шлюб); вільно мислячі сексуально активні молоді люди – особи з поблажливими налаштуваннями щодо дошлюбних стосунків, які цінують фізичну насолоду від сексу і не потребують кохання як його виправдання; сексуально активні, що заплуталися – особи, які вступають в сексуальні стосунки без чіткого розуміння, для чого вони це роблять, яке місце в їхньому житті посідає секс і який його вплив [7].

Ф.Райс зробив спробу класифікувати стандарти сексуальної поведінки молоді і виділив наступні: утримання; подвійний стандарт; секс із ніжністю, взаємними обов'язками і відповідальністю; секс із ніжністю і взаємними обов'язками, але без відповідальності, секс із ніжністю, але без взаємних обов'язків, секс без ніжності, секс із прихованими мотивами.

Соціологічні дослідження підтверджують, що більшість студентів, як в Україні, так і в інших країнах світу, має сексуальний досвід, значна частка серед них – ті, які міняють сексуальних партнерів. Так, за даними Українського інституту соціальних досліджень, до 22 років до сексуального життя залучаються близько 86% респондентів. Понад чверть сексуально досвідчених юнаків та дівчат мали протягом життя більше чотирьох партнерів [4, с. 98 – 101].

Безладні сексуальні стосунки (різні мотиви й партнери) в юнацькому віці є поширеним явищем. Чимало молоді вважає секс атрибутом дозвілля, розваг та спорту, не замислюється про його наслідки. Деякі сексуально стурбовані індивіди гордяться кількістю своїх партнерів та ведуть їм рахунок. Більше того, результати проведених досліджень свідчать, що в певних молодіжних групах існує тиранія сексуальних цінностей. Від молодої людини ровесники очікують швидшого набуття досвіду статевого життя і вважають тих, хто не відповідає такій вимозі, несучасними, людьми другого сорту та недостойними кола їх спілкування. Секс для багатьох молодих людей стає чи не єдиною сферою самоствердження. Слід звернути увагу на те, що більшість молодих людей, які мали безладні статеві зв'язки, не відчуває з цього приводу вини, більше того, їм подобається таке проведення часу [3, с. 118].

Дослідники (М.В.Ганіна, М.Купер, Т.М.Резер, Дж.Сантелі, О.В.Сечейко, К.Янк та ін.) констатують, що сексуальна активність сучасної молоді все більше набуває рис девіантності, агресивної спрямованості, адже молоді люди, щоб досягти сексуальної близькості, часто використовують обман, силу та інші аморальні й кримінальні засоби, примушування та спокуси, наприклад, алкоголь і наркотики, словесне залякування тощо.

Д.В.Колесов, К.Янк вказують, що безладні сексуальні стосунки сприяють формуванню егоцентризму, перешкоджають розвитку здатності любити безкорисливо, гальмують особистісне зростання через надмірне витрачання життєвої енергії, необхідної для плідної діяльності та особистісного саморозвитку, сповільнюють ці процеси.

К.Штарке та В.Фрідріх вказують, що екстенсивні (пов'язані з кількісним збільшенням) та «поверхневі» безладні сексуальні контакти є соціально несприятливим фактором з точки зору навчальної успішності для обох статей. Так, проведене ними дослідження показало, що юнаки та дівчата, які часто змінюють сексуальних партнерів, навчаються гірше, ніж ті, в кого стабільні інтимно-сексуальні взаємини з одним партнером [12].

Згідно з висновками, зробленими Ф.Райсом, безладні дошлюбні сексуальні стосунки часто виступають способом самоствердження, психологічним захистом для приховування особистісних та міжособистісних проблем, задоволенням не біологічних, а емоційних потреб, які включають в себе бажання відчути чийсь ніжність, позбутися почуття самотності, отримати визнання, підтвердити свою мужність чи жіночність, підвищити самооцінку, тобто секс стає засобом задоволення несексуальних потреб [8].

Вочевидь, що такі сексуальні «експериментування» свідчать про психологічну та соціальну незрілість. Вчені (Б.Г.Ананьев, Л.І.Божович, Х.Ремшміт, І.Ф.Юнда та ін.) зазначають, що здатність людини до свідомо вираженої зрілої поведінки в юнацькому віці розвинута ще не вповні. Водночас набуття досвіду сексуального спілкування суттєво змінює структуру потреб молодих людей, посилює в них ілюзію «дорослості», не підкріплену матеріальними, соціальними і морально-психологічними показниками зрілості. Відтак в юнацькому віці нерідко зустрічається немотивований ризик, безглузда бравада, невміння передбачати наслідки своїх дій тощо.

Соціологічні дослідження (О.М.Балакірева, Ю.М.Галустян, Т.В.Семигіна та ін.) свідчать, що випадкові дошлюбні сексуальні стосунки, особливо сексуально незахищені (незахищений секс), є суттєвим фактором погіршення репродуктивного здоров'я суб'єктів через розповсюдження венеричних хвороб та незапланованих вагітностей.

Поряд з чинниками, які негативно впливають на здоров'я молодих людей, можна виокремити ймовірні негативи дошлюбних сексуальних контактів у контексті створення та функціонування майбутньої сім'ї: постійне нагадування про дошлюбний досвід майбутнім чоловіком (дружиною); ймовірність виникнення почуття обов'язку взяти шлюб з секс-партнером, зокрема, для прикриття небажаної вагітності; переживання дівчини, що хлопець втратить до неї повагу, вважаючи її легкодоступною тощо.

Зарубіжні вчені виявили взаємозв'язок між дошлюбними сексуальними стосунками та стабільністю майбутньої сім'ї [13 – 16]. Пари, які не мали дошлюбних сексуальних стосунків, більш задоволені сімейним життям. Це ж стосується пар, які мали дошлюбні сексуальні стосунки, але після тривалого знайомства. Американські вчені пов'язують це явище з покращеною комунікацією між людьми, які були цнотливими до шлюбу. І навпаки, чим більше сексуальних партнерів у молодих людей до шлюбу, тим більша ймовірність позашлюбних зрад та розлучень в майбутній сім'ї. На думку канадських вчених, традиція шлюбу більш важлива для людей, які не мали дошлюбних сексуальних взаємин [13].

Отже, нерозбірливі, безладні дошлюбні сексуальні стосунки молодих людей є дисгармонійними, загрожують особистісному розвитку, нерідко спричиняють руйнівні для психічного та соматичного здоров'я суб'єкта наслідки, а відтак і стану його благополуччя, та можуть виступити дестабілізуючим чинником у майбутній сім'ї.

На сьогоднішній день немає чітко виокремлених і визначених критеріїв норми позитивного впливу на соматичне і психічне здоров'я, стан благополуччя особистості дошлюбних сексуальних взаємин. Отож ми були змушені аналітично вивести такі критерії на основі вивчення відповідних публікацій.

За А.П.Чупріковим та Б.М.Цуприком, в соціально-етичному аспекті сексуальна норма означає таку поведінку, яка вважається правильною згідно з існуючою системою моралі. Це розуміння трансформується в залежності від змістових змін комплексу моральних, культурних, релігійних традицій суспільства. Однак авторитет традицій не є достатнім для визнання чогось нормальним чи патологічним.

У медико-психологічному аспекті під нормою розуміють стан, необхідний для підтримки хорошого фізичного і психічного здоров'я та соціального комфорту, незалежно від частоти зустрічей та міри наближеності до суспільних ідеалів у цій сфері.

За Т.В.Говорун та О.М.Кікінежді, сексуальна норма включає в себе низку морально-етичних, релігійних аспектів та соціокультурних факторів, а також індивідуальні прояви сексуальної активності [2].

Російський вчений Г.С.Васильченко розглядає межі сексуальної норми з позиції значущості статевої сфери для людини. Норму сексуальності він вбачає у потенційній здатності до реалізації функцій запліднення (продовження роду), до досягнення психологічної насолоди (задоволеності близькістю) та встановлення соціальних контактів (інтимне спілкування, побудова міжособистісних взаємин) [10].

Польський вчений К.Імелінський наводить такі нормативні критерії сексуальної поведінки: відмінність статей, їхня статева зрілість, взаємна згода, прагнення до обопільної втіхи, відсутність шкоди для здоров'я та інтересів інших людей. За умови дотримання цих критеріїв характер конкретних форм сексуальної поведінки, на його думку, не має значення.

Вітчизняні сексологи Б.Л.Гульман та В.В.Кришталь критеріями оцінки психологічної норми сексуальних стосунків вважають: а) сексуальну зрілість партнерів, яка сприяє правильному і цілковитому прояву особистості та індивідуальності; відсутність сексуальних комплексів; б) адекватність і відповідність сексуальної установки, сексуальної мотивації і мотивів статевого акту; в) відсутність в одного з партнерів рис характеру, які викликають в

іншого негативне ставлення. Критеріями оцінки соціальної норми сексуальності визначено: а) відповідність загального рівня культури, в тому числі і сексуальної; б) відповідність етнічних особливостей сексуальності; в) відповідність індивідуальної сексуальної поведінки загальноновизнаним суспільним нормам та моралі [5, с. 278 – 279].

Німецький сексолог З.Шнабль у поняття норми вкладає відповідність етичним вимогам соціуму, середні показники частоти сексуальної активності (статевих актів) і сприяння соціальному та психічному здоров'ю партнерів .

На думку Зб.Лев-Старовича та Д.Д.Ісаєва, гармонійний союз двох може виникнути тільки за умови психосексуальної зрілості партнерів. Остання, як елемент особистісної зрілості, передбачає: здатність молодих людей формувати і підтримувати міцні духовні та емоційні зв'язки з представниками протилежної статі, утворювати психологічну єдність з ними; усвідомлення своєї статі та сексуальності; почуття відповідальності за себе та партнера, ставлення до нього як до рівного собі; уміння керувати своїми потребами та сексуальною поведінкою, допомогу партнеру у виробленні навичок сексуального самоконтролю [6, с. 60].

Г.Л.Біліч і В.О.Божедомов зазначають, що нормальними з точки зору анатомії, фізіології, психології є сексуальні стосунки між чоловіком та жінкою, що базуються на істинних почуттях – коханні, ніжності, глибокій прив'язаності, стабільності з одним партнером. На основі низки репрезентативних досліджень зарубіжні вчені (В.Джонсон, У. Мастерс [7], К.Штарке [12] та ін.) констатують, що такі дошлюбні сексуальні стосунки в студентському віці відрізняються теплотою та цілковитою відсутністю тривожних почувань.

Отже, дошлюбні сексуальні стосунки, яким притаманні взаємовідповідне і злагоджене поєднання біологічних, соціокультурних та індивідуально-психологічних параметрів сексуальності суб'єктів, відповідають гуманістичним засадам людських взаємин. Їх зміст наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Параметри гармонійних дошлюбних сексуальних стосунків

Біологічні	Соціокультурні	Індивідуально-психологічні
<ul style="list-style-type: none"> • Відмінність статей; • статева зрілість. 	<ul style="list-style-type: none"> • Адекватність моральним вимогам соціуму; • відповідність загального рівня культури партнерів; • відсутність шкоди для здоров'я та інтересів інших людей; • поінформованість в галузі психогієни статевого життя. 	<p>Психосексуальна зрілість:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наявність взаємного бажання та згоди; • прагнення до обопільної втіхи; • наявність взаємних почуттів, глибоких емоційних зв'язків; • забезпечення в інтимних взаєминах оптимальних міжособистісних стосунків, які взаємно збагачують партнерів; • відповідність ціннісних орієнтацій, домінуючих мотивацій суб'єктів.

Гармонійні дошлюбні сексуальні стосунки – це гетеросексуальні взаємини психосексуальнозрілих партнерів, мотивовані взаємним коханням, повагою, довірою, відповідальністю і бажанням отримати насолоду від сексу. Такі стосунки відповідають гуманістичній парадигмі позитивного впливу на розвиток та стан загального благополуччя особистості та вберігають від негативних наслідків.

Таким чином, дошлюбні сексуальні стосунки в юнацькому віці є поширеним явищем; головна тенденція сексуальних взаємин молоді, в якій інтегровано представлено психологічний

базис – мотивацію цих взаємин – емансипація сексуально-еротичної сфери поведінки від репродуктивної функції, від продовження роду в шлюбі.

У сучасних умовах прогресивної тенденції гуманізації та гуманітаризації демократичних і тих, що стали на шлях демократизації, країн, серед яких і Україна, і шлюбні, і дошлюбні сексуальні стосунки мають бути гармонійними, тобто відповідати гуманістичній парадигмі людських взаємин – позитивно впливати на стан загального благополуччя особистості.

Література

1. *Вестхеймер Р.* Энциклопедия сексуальности человека / Рут Вестхеймер; [пер. с англ. О.А. Кутуминой]. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1995. – 400 с.
2. *Говорун Т.В.* Соціалізація статі та сексуальності: монографія / Т.В. Говорун. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 240 с.
3. *Голод С.И.* Что было пороками, стало нравами: лекции по социологии сексуальности / С.И. Голод. – М.: «Ладомир», 2005. – 233 с.
4. *Здоров'я та поведінкові орієнтації української молоді: соціологічний вимір: за результатами національного соціологічного опитування підлітків та молоді 10-22 років / [О. Балакірева (кер.), Ю. Галустьян, Р. Левін та ін.].* – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 256 с.
5. *Кришталь В.В.* Сексология: в 4 ч. / В.В. Кришталь, Б.Л. Гульман. – Х.: ЧП «Академия сексологических исследований», 1997. – Т.1: Нормальная сексология. – 1997. – 332 с.
6. *Лев-Старович Сб.* Партнерский секс / Сбигнев Лев-Старович; [Перевод]. – М.: СП «Интербук», 1990. – 287 с.
7. *Мастерс У.* Основы сексологии [Электронный ресурс] / У. Мастерс, В. Джонсон, Р. Колодни // Режим доступа до журн.: http://www.mariamm.ru/doc_555.htm#2.1
8. *Райс Ф.* Психология подросткового и юношеского возраста: учебное пособие [для студ. и аспирантов психол. факультетов] / Филипп Райс. – [8-е международ. изд.]. – Санкт-Петербург: Питер, 2000. – 656 с.
9. *Сексология: энциклопедический справочник по сексологии и смежным областям: беларус. энциклопедия / [под ред. Б.М. Ворника и др.]* – Минск: Бел Эн им. Петруся Бровки, 1993. – 351 с.
10. *Сексopatология: справочник / [под ред. Г.С. Васильченко]* – М.: Медицина, 1990. – 576 с.
11. *Тихомиров Д.А.* Добрачные сексуальные отношения российской молодежи: проблема нормы и отклонения: автореф. дис. ... канд. социолог. наук: 22.00.04 / Дмитрий Андреевич Тихомиров. – М., 2010. – 18 с.
12. *Штарке К.* Любовь и сексуальность до 30 лет / К. Штарке, В. Фридрих; [пер. с нем. / предисл. И.С. Кона]. – М.: Высш. шк., 1991. – 383 с.
13. *Clark W., Crompton S.* Till death do us part? The risk of first and second marriage dissolution // Canadian Social Trends. – Summer 2006. – 81. – P. 23 – 33.
14. *Heaton TB.* Factors Contributing to Increasing Marital Stability in the United States // Journal of Family Issues. – 2002. – 23. – P. 392 – 409.
15. *Kahn J. R., & London K. A.* Premarital sex and the risk of divorce // Journal of Marriage and the Family. – 1991. – 53. – P. 845 – 855.
16. *Teachman J.* Premarital Sex, Premarital Cohabitation, and the Risk of Subsequent Marital Dissolution Among Women // Journal of Marriage and Family. – 2003. – Vol. 65. – P. 444 – 455.

В статье осуществлен теоретический анализ проблемы добрачных сексуальных отношений: раскрывается содержание понятия «добрачные сексуальные отношения»; рассмотрены психологические особенности добрачной половой жизни характерные для студенческого возраста; подчеркнуты негативные для психического и соматического здоровья юношей и девушек последствия беспорядочных сексуальных отношений. Доказано, что только гармонические добрачные связи, которые основываются на гуманистически-моральных ценностных ориентациях (любовь, нравственная ответственность, уважение, доверие) не только способствуют здоровью, но и положительно влияют на состояние общего благополучия субъектов, и поэтому приемлемы для общественного мнения.

The article presents the theoretical analysis of the problem of premarital sexual relationships, it describes the content of the concept of «pre-marital sex», the psychological characteristics of premarital sexual activity characteristic of the student's age are examined, the negative consequences of irregular sexual relations for mental and physical health of young people are underlined. It is proved that harmonic premarital sex, which is motivated by humanistic and moral value orientations (love, moral responsibility, respect, trust) does not only promote health but also has positive effect on the general state of well-being of the subjects, and that is why is acceptable to public opinion.

Статтю подано до друку 28.05.2013.

© 2013 р.

Н. Д. Корольова (м. Вінниця)

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Актуальність дослідження. В останнє десятиріччя ХХІ сторіччя на території України, як і у багатьох регіонах земної кулі, відбувається збільшення числа транспортних катастроф, аварій, катастроф стихійних лих, що призводять до формування вогнищ масового ураження з необхідністю надання медичної допомоги. Як свідчить досвід роботи, для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій необхідно залучати значну кількість медичних працівників, які мають працювати в екстремальних умовах [9; 13].

В зв'язку з цим в медичній та психологічній науці і практиці формується новий напрямок, що отримав назву «екстремальна медицина», «екстремальна психологія». Розробляється концепція медичного і психологічного забезпечення тих, хто постраждав у надзвичайних ситуаціях.

Все це потребує введення в навчальний процес медичних навчальних закладів дисципліни «Екстремальна медицина», поглибленої підготовки лікарів і середніх медичних працівників (фельдшерів, медсестер та ін.), які здатні виконувати свої функціональні обов'язки як в неускладнених, так і ускладнених умовах [2; 9; 11; 13].

Зміна ієрархії цінностей людини, прискорення темпу життя, урбанізація, значна кількість подій, що швидко змінюють одна одну, вже не вкладаються в рамки нормального людського існування, справляють згубну дію на психіку і фактично перетворюють повсякденні умови існування на катастрофічні.

Природнім і самим розповсюдженим психофізіологічним станом, котрий обмежує виконання якісної роботи, а в певних умовах (в залежності від ступеню проявів та кумуляції) є втома.